

«ԻՆՏԵՐԱԿՏԻՎ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ»
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ

Քննադասական մտածողության զարգացումը
անզլերենի դասաժամին 11-րդ դասարանում
ինտերակտիվ <Բանավեճ> մեթոդի միջոցով

ԱՌԱՐԿԱ

Անզլերեն

ՀԵՂԻՆԱԿ

Արևիկ Արտուշի Արզարյան

ՄԱՐԶ

Շիրակի մարզ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Ամասիայի միջնակարգ դպրոց

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	----3
ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ	---- 7
ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍ	---- 12
ՆԱԽԱԳԾԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԲՈՒՆ ԸՆԹԱՑՔԸ	---- 16
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ	----- 19
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ	----- 22

Ներածություն

ՀՀ Սահմանադրության հոդված 28, մաս 1-ում ասվում է «Յուրաքանչյուր ոք ունի կրթության իրավունք»:

Իսկ Նելսոն Մանդելան ասել է՝ «Կրթությունը ամենահզոր զենքն է, որը դու կարող ես օգտագործել աշխարհը փոխելու համար»: «Աշակերտի գլուխը ոչ թե անոթ է, որը պետք է «լցնել» գիտելիքներով, այլ «ջահ», որը պետք է «վառել»: Որպես տարիների փորձառություն ունեցող ուսուցիչ այն խորին համոզմանն եմ, որ արդի պայմաններում կրթությունը հասարակական կյանքի անբաժան մասն է՝ նպատակաուղղված նույն հասարակության պահանջների բավարարմանը: Մանկավարժության մեջ կրթության նպատակը միշտ եղել է անփոփոխ՝ աճող սերունդը նախապատրաստել կյանքին և տվյալ ժամանակաշրջանի համար ձևավորել լիարժեք ու ակտիվ անդամներ: Սակայն պայմանավորված նոր հասարակական պահանջների ձևավորմամբ, ժամանակ առ ժամանակ փոփոխվում են կրթության խնդիրները: Փորձը ցույց է տալիս, որ ուսուցման գործընթացը պետք է լինի այնպիսին, որ սովորողները դառնան վերջինիս ակտիվ մասնակիցներն ու հմուտ հետևորդները, որ պասիվ ունկնդրողից վերածվեն ակտիվ մասնակցի: Այդպիսով աշակերտները դառնում են անկաշկանդ ու ինքնուրույն, առաջանում է ուսման նկատմամբ մոտիվացիա, ինքնաբերաբար զարգանում է վերլուծական միտքը կամ, այսպես կոչված՝ քննադատական մտածողությունը:

Քննադատական մտածողու թյ ան ինտելեկտուալ արմատները նույնքան հին են, որքան նրա ստուգաբանությունը , և, ի վերջո , կարելի է հետևել Սոկրատեսի ուսուցման պրակտիկային և տեսլականին 2500 տարի առաջ , ով բացահայտեց հարցականի մեթոդով, որ մարդիկ չեն կարող ռացիոնալ կերպով հիմնավորել գիտելիքի վերաբերյալ իրենց վստահ պնդումները : Շփոթված իմաստներ , անբավարար ապացույցներ կամ ինքնահակասական համոզմունքներ հաճախ թաքնվում է ին հարթ, բայց հիմնականում դատարկ հռետորաբանո թյան տակ: Սոկրատեսը հաստատեց այ ն փաստը, որ չի կարելի հիմնավոր գիտելիք և խորաթափանցություն ունենալ «հեղինակությ ան» մեջ գտնվողներից : Նա ցույց տվեց , որ մարդիկ կարող են ու նենալ իշխանու թյ ու ն և բարձր պաշտոն, սակայն լինել խորապես շփոթված և իռացիոնալ : Նա հաստատեց խորը հարցեր տալ ու կարևորությունը , որոնք խորապես կխոսեն մտածողության մեջ , նախքան մենք ընդունենք գաղափարները որպես հավատքի արժանի : Նա հաստատեց ապացույցներ փնտրելու , հիմնավորումներն ու ենթադրու թյունները մանրակրկիտ ուսումնասիրելու , հիմնական

հասկացողությունները վերլուծելու և ոչ միայն ասվածի, այլ նաև արվածի հետևանքները պարզելու կարևորությունը: Նրա հարցադրման մեթոդն այժմ հայտնի է որպես «Սուկրատյան հարցադրում» և հանդիսանում է քննադատական մտածողության ու սուլցման ամենահայտնի ռազմավարությունը: Հարցաքննման իր եղանակում Սուկրատեսը ընդգծեց մտածելու հստակության և տրամաբանական հետևողականության անհրաժեշտությունը:

Կրթության փորձագետ Սերոբ Խաչատրյանը նշում է. «Չնայած այն, որ քննադատական մտածողությունը քննական դատողությունն է, այսօր այն կորցրել է իր իմաստը, և մենք հաճախ քննադատությունն ասելով՝ հասկանում ենք բացասական կոնտեքստով եզրահանգումներ կամ գնահատականներ տալ: Քննադատական կամ քննական մտածողությունը նույնականացնում են նաև ռեֆլեկտիվ մտածողության հետ, և եթե նայենք այս տեսանկյունից՝ քննական մտածողության հինգ փուլ կա: Առաջին փուլն այն է, երբ մենք փորձում ենք ճանաչել մեր խնդիրը, փորձում ենք տարբեր կողմերից զարգացնել, առաջ գնալ, սցենարներ մշակել, որպեսզի հասկանանք, թե որն է մեր խնդիրը: Երկրորդ փուլը խնդիրը սահմանելն է, ձևակերպելը: Երրորդ փուլում, երբ արդեն ձևակերպել ենք խնդիրը, փորձում ենք ու սումնասիրել, դա զուգորդվում է փաստերի հավաքագրմամբ, այլ մեթոդների կիրառմամբ: Չորրորդ և հինգերորդ փուլերը կիրառման և գնահատման փուլերն են: Գտած պատասխանները փորձում ենք կիրառել, մեր գտած լուծումները մեր խնդիրը լուծո՞ւմ են արդյոք, այնուհետև սահմանում ենք մեր հիպոթեզը՝ ասելով, որ ապացուցել ենք կամ չենք ապացուցել: Քննական մտածողությունը մասնագիտական որա՞վ է, թե՞ քաղաքացիական: Հնարավոր է արդյոք, որ օրինակ՝ ես, ֆիզիկայի լաբորատորիայում կամ ֆիզիկայի դասաժամին լինեմ քննական մտածող մասնագետ, դուրս գամ ֆիզիկայի լաբորատորիայից փողոց՝ դեպի հասարակական կյանք և դառնամ հարմարվող, լռող, անտարբեր քաղաքացի ... <http://boon.am/arevik-serob/>

Սովորողների քննադատական մտածողության զարգացումը ժամանակակից մանկավարժության կողմից դիտարկվում է որպես արդի հասարակական պահանջ և կրթության կարևոր խնդիր: Քննադատական մտածողությունը մարդկային մտածողության մեջ իրականության արտացոլման ու վերարտադրման և վերլուծման գործընթաց է, որն ապահովում է ճշմարտության իմացում, գիտելիքների ձեռքբերում, ցանկացած կատարած աշխատանքում ստեղծագործական մոտեցում և իրավիճակի ու դեպքերի բազմակողմանի վերլուծության կարողություն և հմտություն: Սկսած

առաջին դասարանից գրեթե միշտ բախվում ենք աշակերտների քննադատական մտածողության զարգացմանը նպաստող ուղիներ գտնելու խնդրին: Կան մի շարք գործիքակազմեր՝ մեթոդներ, որոնց միայն տեղին ու ճիշտ կիրառումը կհանգեցնի ցանկալի վերջնարդյունքի: Իսկ թե հատկապես որ գործիքը պետք է կիրառել քննադատական մտածողության զարգացմանը նպաստելու համար կարող է ցույց համապատասխան հետազոտական աշխատանքը: Ելնելով ուսուցման մեթոդների ընդհանուր փաթեթից պետք է նշեմ, որ դասավանդման պասիվ մեթոդները, որոնք առավել հաճախ անվանում ենք ուսուցչակենտրոն, չեն լուծում այն խնդիրները, որոնք կարող են ի հայտ գալ քննադատական մտածողությունը զարգացնելիս: Ժամանակի դինամիկային զուգընթաց առվել նպատակային եմ համարում ուսուցման ակտիվ և ինտերակտիվ մեթոդները, որոնցից առաջինը ուսուցման ոչ դյուրին գործում ենթադրում է ուսուցիչ-աշակերտ փոխադարձ երկխոսություն, իսկ երկրորդը, բացի նշվածից, պարտադիր ապահովում է եռաստիճան կապ. Ուսուցիչ-աշակերտ-աշակերտ, որն էլ հանգեցնում է խնդրի առավել ծավալուն քննարկմանը, լուծումների որոնմանը:

Նախագծված աշխատանքում իմ նպատակն է հետազոտությամբ պարզել.

- Որքանով է ուսուցման ժամանակակից ինտերակտիվ՝ «Բանավեճ» մեթոդը նպաստում աշակերտների քննադատական մտածողության զարգացմանը:
- Որքանով են աշակերտները ներգրավվում Բանավեճի մեթոդով կառուցված ինտերակտիվ դասապրոցեսին:
- Արդյո՞ք իրատեսական է այդ մեթոդի կիրառումը որպես քննադատական մտածողության զարգացման գործիք:

Իմ խնդիրներն են՝

- Ակտիվացնել դասավանդման ինտերակտիվ մեթոդների կիրառումը դասապրոցեսում:
- Դիտարկել սովորողների քննադատական մտածողության դերն ու անհրաժեշտությունը ավագ դպրոցում:
- Ուսումնասիրել Բանավեճ մեթոդի մեթոդաբանական հիմքերը և հիմնավորել կիրառման հնարավորությունները ավագ դպրոցականների քննադատական մտածողության զարգացման գործում:

■ Հիմնավորել բանավեճ մեթոդը որպես ինտերակտիվ մանկավարժական մեթոդ, որը նպաստում է ավագ դպրոցականների քննադատական մտածողության զարգացմանը:

■ Հետազոտությամբ հավաստել, որ բանավեճ մեթոդը ավագ դպրոցականների քննադատական մտածողության զարգացմանը նպաստող ժամանակակից մանկավարժական տեխնոլոգիա է և սահմանել դրա կիրառության արդյունավետ մանկավարժական պայմանները:

Հետազոտության ինդիքները լուծելու նպատակով ուսումնասիրություններ կատարելու ընթացքում կիրառվել են հետևյալ գիտահետազոտական մեթոդները.

■ վերլուծվել և ընդհանրացվել են մանկավարժական առաջավոր փորձի վերաբերյալ աշխատությունները

■ իրականացվել են զրույցի, քննարկման մեթոդները

■ ուսումնասիրվել են սովորողների ինքնուրույն և ստեղծագործական աշխատանքները

■ անցկացվել է մանկավարժական փորձի մեթոդը

Գրական ակնարկ

Հետազոտության իրականացման նպատակով ուսումնասիրել են մի շարք հեղինակների աշխատություններ: Մեր օրերում հաճախ է շեշտվում այն ընդհանուր մոտեցումը, որ կրթության նպատակը միայն գիտելիքի տրամադրումը չէ: Այսօր կրթական համակարգն ունի առավել բարդ առաքելություն, այն է ձևավորել սերունդ, որն ունի ինքնուրույնություն քննադատաբար մտածելու շուրջ:

Քննադատական մտածողության ուսուցումը այնպիսի մոտեցում (համակարգ) է ,հարմարեցված մտավոր գործընթացի ՚հակասությունների և տեղեկատվության վերամշակման, վերաիմաստավորման ,ձևափոխման միջոցով աշակերտների բարձր կարգի մտածողության դրսևորումն է և զարգացումը:Այդ գործընթացը սկսվում է տեղեկատվությամբ և ավարտվում որոշման կայացմամբ:Քննադատական մտածողությունը առաջանում է, երբ բացակայում է միակ ճշմարիտ պատասխանի մտածելակերպը:Քննադատական մտածողությանը բնորոշ է .

- .ինքնուրույն և հատուկ կարծիք կազմելը,
- .բարդ ու հակասական խնդիրներ լուծելը,
- .երկու և ավելի մրցակից գաղափարներից առավել ռացիոնալն ընտրելը,
- .մի կարծիքից ու տեսակետից մի քանիսին անցնելը,
- .գաղափարների շուրջը բանավեճերին պատասխանատվությամբ վերաբերվելը,
- .ճանաչողությունը և վերաճանաչողությունը:

Պրագմատիկ գործոններ, երբ աշակերտներն անմիջականորեն դառնում են ակտիվ քննարկումների մասնակից և ոչ թե վերացական ձևով ճանաչողական գործընթացներ ուսումնասիրող,

-դասարանային գործընթացի փոփոխությունը ,որն ուղղված է աշակերտներին վստահություն ներշնչելու, նրանց հետաքրքրող խնդիրների շուրջ աշխույժ բանավեճերի հաղորդակից դարձնելու և այլն,

- անցումը ինտուիտիվից (ներըմբռնողականություն) տրամաբանականին,որը հնարավորություն է տալիս գտնել պնդման և փորձի ,նախադրյալների և եզրակացությունների միջև եղած պատճառ- հետեվանքային և այլ կապերը:

Ըստ ամերիկացի մանկավարժ Դ. Հալպերնի քննադատական մտածողությունը զարգացնելու նպատակով կարևոր է զարգացնել սովորողի հետևյալ հատկանիշները`

1. Պատրաստակամություն
2. Ճկունություն
3. Հաստատակամություն
4. Գիտակցում
5. Փոխզիջումային լուծումների որոնում
6. Բանավիճելու ունակություն

Ձոն Բարելը կարևորում է քննադատաբար մտածող մարդու հետևյալ հատկանիշները. այդպիսի մարդը՝

- ◆ կարողանում է լուծել խնդիրները,
- ◆ համառություն է ցուցաբերում խնդիրների լուծման հարցում,
- ◆ վերահսկում է իրեն, իր իմպուլսիվությունը
- ◆ բաց է այլ գաղափարների համար
- ◆ կարողանում է լուծել խնդիրները՝ համագործակցել
- ◆ կարողանում է լսել զրուցակցին
- ◆ դրսևորում է ապրումակցում
- ◆ հանդուրժող է
- ◆ կարողանում է խնդիրները դիտարկել տարբեր տեսանկյուններից,
- ◆ կարողանում է զուգորդական կապեր հաստատել երևույթների միջև
- ◆ հանդուրժող է իր տեսակետից տարբերվող տեսակետների նկատմամբ
- ◆ կարող է դիտարկել խնդրի լուծման մի քանի հնարավորություններ
- ◆ հաճախ տալիս է հարցը՝ «Ի՞նչ կլինի, եթե...»
- ◆ կարողանում է կառուցել տրամաբանական եզրակացություններ
- ◆ մտածում է իր զգացմունքների մասին, գնահատում է դրանք

Քննադատական մտածողության զարգացմանը նպաստող գրեթե բոլոր հետազոտությունները հիմնվում են Բենջամին Բլումի՝ 1956 թ. մշակած տաքսոնոմիայի վրա: Բլումի տաքսոնոմիայի ճանաչողական կամ, այսպես կոչված,

իմացական խումբը բաղկացած է 6 մակարդակներից՝ գիտելիքի ձեռք բերում, ընկալում, կիրառում, վերլուծություն, սինթեզ և գնահատում

1. Գիտելիքի ձեռք բերման մակարդակում սովորողը կարող է հիշել, տարբերակել ուսուցման ընթացքում ներկայացված յուրահատուկ տեղեկատվությունը: Այն կարող է դրսևորվել փաստերի, կանոնների, ձայնի և այլնի միջոցով:
2. Ընկալման մակարդակում սովորողը կարող է ցույց տալ, որ հասկացել է տեղեկությունը՝ վերափոխելով այն տարբեր ձևերի, կամ ճանաչել դրա վերափոխված տարբերակը: Այն կարող է իրականացվել սովորողի կողմից բառերով բացատրության, ամփոփման, օրինակներով կամ այլ ձևերով:
3. Կիրառման մակարդակում սովորողը կարող է տեղեկատվությունը կիրառել՝ օգտագործելով կոնկրետ գործողության մեջ: Այդ գործողությունները կարող են լինել հաշվելը, գրելը, կարդալը, սարքավորումներ օգտագործելը և այլն:
4. Չորրորդ մակարդակում, որը ենթադրում է վերլուծություն, սովորողը կարող է ճանաչել տեղեկատվության հիմնական կառուցվածքը, տրոհել բաղկացուցիչ մասերը և որոշել դրանց միջև առկա կապերը: Սովորողը կարող է տարբերել փաստերը ենթադրություններից:
5. Բլումի տաքսոնոմիայի հինգերորդ մակարդակը վերաբերում է սինթեզին: Այս մակարդակում սովորողը կարող է տեղեկատվություն ստանալ տարբեր աղբյուրներից՝ իր անհատական տեսակետը, դիրքորոշումը ձևավորելու նպատակով:
6. Գնահատման մակարդակում սովորողը կարող է որոշակի չափորոշիչներ կիրառել՝ օբյեկտի վերաբերյալ եզրահանգումներ անելու համար: Քննադատական մտածողության ձևավորման ու զարգացման տեսանկյունից պետք է շեշտել վերլուծության, սինթեզի և գնահատման մակարդակները: Բլումի տաքսոնոմիայի մակարդակները դասավորված են աճման կարգով, այսինքն՝ նախորդ մակարդակը հաջորդի հիմքն է, սակայն քննադատական մտածողության համար անհրաժեշտ են այն հմտությունները, որոնք ձևավորվում են վերջին երեք մակարդակներում: Եվ այսպես, կարելի է եզրահանգել. եթե անհատը ցանկանում է մասնակցել որևէ խնդրի քննարկմանը, ապա նրան անհրաժեշտ են համապատասխան գիտելիքներ խնդրի մասին և խնդրի ընկալում, որն էլ իր հերթին հիմք կծառայի քննադատական մտածողության հմտությունների զարգացման համար:

Չնայած այն համընդհանուր համաձայնությանը, թե որքան կարևոր է քննադատական մտածողությունը, վերջինիս միասնական սահմանում չկա: Ռոբերտ Յանգը նշում է, որ քննադատական մտածողությունը ենթադրում է իմացական հմտությունների և ռազմավարությունների կիրառում, որը կմեծացնի ցանկալի արդյունքին հասնելու հավանականությունը: Ըստ նրա քննադատական մտածողությունը նպատակասլաց, պատճառաբանված, նպատակի իրագործմանն ուղղված մտածողություն է: Յանգը նաև նշում է, որ խնդիրների լուծման, հիմնավորված ենթադրությունների կառուցման, հավանականությունների հաշվարկման և որոշումների կայացման հիմքում պետք է ընկած լինի քննադատական մտածողությունը: Ըստ նրա, այդպիսի մտածողությունն ունեցող անհատները վերոնշյալ հմտություններն օգտագործում են գիտակցաբար, այսինքն նախապես գնահատում են այն արդյունքի ազդեցությունը, որը ձեռք կբերվի մտածելու գործընթացի ավարտին: Տարրական կրթության մասնագետ Սալի Գլենը նշում է, որ քննադատական մտածողությունը, որպես համակարգված կատեգորիա ձևավորվել է բժշկության բնագավառում: Ըստ նրա բժշկությունը մի բնագավառ է, որտեղ ցանկացած որոշում կարող է ճակատագրական լինել մարդու կյանքի համար: Ուստի նախքան որոշում ընդունելն անհրաժեշտ է գնահատել այդ որոշման ճիշտ կամ սխալ լինելը և հնարավոր ազդեցությունը: Ըստ Գլենի քննադատական մտածողությունը դա փիլիսոփայական կողմնորոշում է դեպի մտածողություն, ինչպես նաև իմացական գործընթաց, որին հատուկ է պատճառաբանված լինելը: Ռոբերտ Էննիսը, ով հանդիսանում է քննադատական մտածողության առաջատար մասնագետներից մեկը, քննադատական մտածողությունը սահմանում է, որպես «ողջամիտ» մտածողություն, որը միտված է որոշելու ինչին հավատալ կամ ինչ անել»: Մեկ այլ աշխատության մեջ Էննիսը նշում է, որ քննադատաբար մտածելու նպատակն է գտնել ճշմարտությունը, կամ ճշմարտությանը ամենամոտ գտնվող պատասխանը: Լիզա Ցուին իր հոդվածներից մեկում նշում է, որ այսօր կրթության բնագավառում գերակա խնդիր է այնպես կրթել աշակերտներին, որ նրանք ունենան բավարար անկախություն քննադատաբար մտածելու կյանքում հանդիպող տարբեր խնդիրների շուրջ: Ցուին, իրականացնելով իր հետազոտությունը Լոս Անջելեսի դպրոցներից մեկում պարզել է, որ գրագրության, միջառարկայական, պատմության, մաթեմատիկայի, օտար լեզուների, դասընթացները զգալիորեն կապված են աշակերտների քննադատական մտածողության զարգացման հետ: Ցուին իր հետազոտության արդյունքում գտել է, որ քննադատական մտածողության զարգացումը մեծապես կախված է նաև դասավանդման մեթոդներից: Գրեթե բոլոր ականավոր հեղինակները համակարծիք են, որ քննադատական մտածողության ձևավորմանը միանշանակ նպաստում է

դասավանդման ինտերակտիվ մեթոդների կիրառումը: Երբ ուսանողն ակտիվորեն մասնակցում է ուսումնառության գործընթացին, նա ակամա սկսում է մտածել խնդրի շուրջ, ուսուցչից բացի լսում է իր դասընկերների կարծիքը և տալիս է իր պատճառաբանված համաձայնությունը կամ անհամաձայնությունը բարձրաձայնված կարծիքների վերաբերյալ: Գարիսոնը խիստ կարևորում է ուսուցչի դերը քննադատական մտածողության զարգացման գործում: Նա նշում է, որ ուսուցիչը պարտավոր է ուսանողին քննարկումների միջոցով դրդել վիճարկելու տարբեր գաղափարներ, ենթադրություններ, տեսություններ, նորմեր և կանոններ, քանի որ քննադատական մտածողությունը սովորողից պահանջում է ստաձնել գաղափարներ ու խնդիրներ քննելու և հետևություններ անելու պատասխանատվություն: Ուստի պատահական չէ, որ շատ գիտնականներ պնդում են, որ ուսուցչի և աշակերտի միջև երկխոսության, բանավեճի և քննարկման ծավալումը քննադատական մտածողության ձևավորման և զարգացման թիվ մեկ գրավականն է: Կրթության մասնագետ Սիեգելը հավաստիացնում է, որ դասավանդողի հիմնական դերը կայանում է քննադատաբար մտածողի օրինակ ծառայելու մեջ: Այսինքն դասավանդողն առաջինը ինքը պետք է պատրաստ լինի վիճարկելու սեփական արժեքներն ու գաղափարները և դրանով իսկ օրինակ ծառայի իր աշակերտների առջև: Կարելի է պնդել նաև այն, որ քննադատական մտածողության համար անհրաժեշտ հմտությունները հնարավոր չէ կիրառել առանց խնդրո առարկայի վերաբերյալ նախնական գիտելիքի: Ուստի քննադատական մտածողության ձևավորումն ու զարգացումը պետք է լինի և՛ առարկայական ծրագրի, և՛ ուսումնական պլանի զարգացման հիմքում:

Գործնական համատեքստ

Ինչպես գիտենք՝ ինտերակտիվ ուսուցումը դա երկխոսությամբ ուսուցում է, որի ընթացքում աշակերտները համագործակցում են ոչ միայն ուսուցչի, այլև միմյանց հետ: Պետք է նշել նաև, որ յուրաքանչյուր աշխատանք պատշաճ կերպով կատարելու համար անհրաժեշտ է դրդապատճառ: Դրանով է որոշվում, թե որքանով է մարդը շահագրգռ և որքան էներգիա է ներդնում այս կամ այն աշխատանքը կատարելու համար: Գրականության մեջ նշվում են մոտիվացիայի առաջացման տարբեր պատճառներ.

1. Վարքագծային,

2. Սոցիալական,

3. Ճանաչողական

Կրթության բնագավառում հիմնական պատճառ կարող է հանդիսանալ ճանաչողականը, այսինքն գիտելիքի ձեռքբերման կարևորության ընկալումը: Մասնավորապես օտար լեզվի դասավանդման բնագավառում ուսումնառության դրդապատճառները պայմանավորված են և՛ արտաքին և՛ ներքին ազդակներով: Այսօր պահանջը օտար լեզվի, հատկապես անգլերենի նկատմամբ օրեցօր մեծանում է: Մեծ դեր է խաղում ինքնքրագացման կարևորության գիտակցումը, սեփական ուժերի գնահատումը, ինչը հնարավորություն է տալիս մարդուն քաջատեղյակ լինել իր սեփական կարողություններին՝ ինքնակազմակորպվելու և սոցիալական իրավիճակում այլոց հետ շփվելու համար:

Սակայն գլխավոր հիմնախնդիրներից է դրդապատճառների ակտիվացնելը: Օրինակ՝ երբ ուսումնասիրում ենք օտար լեզուների դասավանդման գործընթացները դպրոցում, հասկանում ենք, որ մոտիվացիայի բացակայությունը պայմանավորված է մի շարք գործոններով, այդ թվում ուսուցման և ուսումնառության կազմակերպմամբ: Ընթացիկ թեմայի հետ կապված նույնիսկ օրվա որևէ «բնավոր խոսք» կարող է դրդապատճառ հանդիսանալ տևյալն ավելի խորը և բազմակողմանի ուսումնասիրելու համար: Չետաքրքրաշարժ մեջբերումնորը, ինչպես օրինակ «Give me the right word and the right context, I will move the whole world» (Joseph Conrad) կամ «The limits of my language are the limits of my world» և այլն, կարող են խթանել սովորողի

հետաքրքրությունը դասանյութի նկատմամբ կամ հանդիսանալ որպես դասանյութ:Սովորողներին ակտիվ հաղորդակցական իրավորճակներում ներգրավելը անհրաժեշտ պայման է, և օտար լեզվի ուսուցման հիմնական նպատակը

հնտերակտիվ ուսուցման ժամանակ նոր գիտելիքներ փնտրելու հանձնարարություններով սովորողներին ուղղորդել են նախագծային աշխատանքների: Որոշումը կայացվեց միանգամից ,քանի որ հարցերը շատ էին իսկ դրանց պատասխանները կարող էին գտնել անկախ որոնողական աշխատանքների միջոցով միայն:Որոշեցի աշխատել հետևյալ աշխատակարգով.

- 1.Բացատրել սպասվելիք աշխատանքի նպատակը:
- 2.Աշխատանքի սկզբում հայտարարել թեման և քննարկվող հարցերը:
3. Բաժանել աշակերտներին խմբերի և տալ հանձնարարություններ:
4. Չթողնել առանց ուշադրության սխալ մեկնաբանությունները, սակայն միևնույն ժամանակ միանգամից չտալ ճիշտ պատասխանը:
5. Հետևել, որ քննադատվի միտքը, կարծիքը, այլ ոչ թե միտքը արտահայտող ուսանողը:
6. Օգնել աշակերտներին գալ ընդհանուր եզրահանգման և աշխատանքի վերջում անել եզրակացություններ, որոնք ունեն ընդհանուր նշանակություն: Իմ դերը աշակերտի ինքնուրույն աշխատանքի կազմակերպումն է: Հայտնի է, որ նոր բան սովորելիս մարդը թույլ է տալիս սխալներ և իմ խնդիրը կայանում է նրանում, որ սովորողը ուսումնական պրոցեսում կատարված սխալները ուսումնասիրի և վերլուծի: Ինտերակտիվ մեթոդները կիրառելիս, դադարում են լինել տեղեկատվության հիմնական տեղեկատու, միայն կարգավորում կազմակերպում են գործընթացը, տալիս խորհրդատվություն:

Ավագ դպրոցականների տարիքային առանձնահատկություններից ելնելով՝ քննադատական մտածողության զարգացման նպատակով ինտերակտիվ <<Բանավեճ>> մեթոդի կիրառումը ավագ դպրոցում կրում է որոշակի փոփոխություններ՝ դժվարություններ, շտկումներ և մշակումներ: Ավագ դպրոցում ինտերակտիվ <<Բանավեճ>> մեթոդի կիրառումը կլինի արդյունավետ մի շարք մանկավարժական պայմանների առկայության դեպքում.

- բարենպաստ և զարգացնող կրթական միջավայրի ապահովում,
- սովորողների տարիքային և անհատական առանձնահատկությունների հաշվառում,
- ուսուցման գործընթացի միջոցների, մեթոդների, ընթացակարգի ճիշտ ընտրություն,
- ուսումնական գործունեության բազմազան տեսակների կիրառում,
- ուսման դրական ու ներքին դրդապատճառների ձևավորում,
- դասարանում դրական հոգեբանական մթնոլորտի ապահովում,
- ուսուցչի մասնագիտական պատրաստվածության առկայություն:

Քննադատական մտածողությունը զարգացնելու նպատակով <<Բանավեճ>> մեթոդի կիրառման արդյունավետությունը մեծապես կախված է նաև ուսուցչի վարպետությունից: Ավագ դպրոցի ուսուցիչը պետք է լիարժեք տիրապետի տվյալ մեթոդին, կարողանա վերջինս տեղին ու ժամանակին կիրառել՝ աշխատանքը դարձնելով ոչ միայն արդյունավետ, այլ նաև ամեն մի երեխայի համար հաճելի, ընդունելի ու կարևոր՝ նպաստելով սովորողների քննադատական մտածողության զարգացմանը: Նախագծային աշխատանքը իրագործելու նպատակով ընտրել եմ որպես փորձարարական դասարան Ամասիայի միջնակարգ դպրոցի 11-րդ դասարանը: Աշխատանքի արդյունավետությունն ու բազմակողմանի ուսումնասիրությունն ապահովելու համար նորգրավեցիկը նաև պատմության և աշխարհագրության ուսուցիչներին:

- Չետագոտվող դասարանում աշակերտներների թիվն էր՝ 10 աշակերտ:
- Աշակերտներն ունեին առաջադիմության ու զարգացման մոտավորապես միևնույն մակարդակը:
- Չետագոտելի դասարանում ուսուցումն իրականացրել եմ Բանավեճ մեթոդի կիրառմամբ:
- Չետագոտության շրջանակներում փորձարարական դասարանում ընտրվել են անգլերենի 11-րդ դասարանի դասագրքի երկու թեմաներ: Գիտափորձի իրականացման համար կիրառման մեջ են դրվել իմ կողմից նախապես մշակված դասերի պլանները:

■ Յետազոտության համար հիմք է ընդունվել <Յանրակրթության պետական չափորոշիչը>:

■ Նախագծային հետազոտական աշխատանքներն իրականացնելու համար ընտրվել է 1 ամիս ժամկետ և ամփոփվել բաց դասի միջոցով:

■ Յետազոտվող դասարաններում մանկավարժական հետազոտության արդյունքները չափվել են իմ և մացնակից ուսուցիչների կողմից մշակված հարցաշար-քարտերի վերլուծության հիման վրա: Գիտափորձի վերջնական արդյունքները համապատասխանաբար ներկայացվել են աղյուսակներով և գծապատկերներով :

Ավագ դպրոցի հետազոտվելիք 11-րդ դասարանում, ուր նպատակ էմ հետապնդել զարգացնել քննադատական մտածողությունը կիրառեցի սույն աշխատանքում առաջադրված ինտերակտիվ Բանավեճ մեթոդը՝ որպես ռազմավարական գործիք:

Սովորաբար նոր թեմա ընտրելիս կապ էմ հաստատում սովորողների ունեցած գիտելիքների ու պատկերացումների և ուսուցանվող նոր նյութի միջև: Երբեմն սովորողները իրենք են ընտրում բանավեճի թեման, առաջարկելով նրանց բերել համապատասխան նյութեր: Երբեմն բանավեճը սկսելուց առաջ դիտում ենք ֆիլմեր կամ նկարներ, տալիս էմ նրանց օգնող բառեր և արտահայտություններ, որոնք կօգնեն բանավեճը ավելի արդյունավետ անցկացնել և վարել ավելի հետաքրքիր:

Ինչպե՞ս էմ ստեղծում բանավեճային մթնոլորտ՝

աշխատանքի սկզբնական փուլում աշակերտներին բաժանեցի 2 խմբի: Առաջադրանքները ձևակերպեցի մտածելու հրավիրող նախադասություններով, որոնք թույլ են տալիս սովորողին զարգացնել տեղեկատվական և լեզվական գրագրությունը, ստեղծագործական մտածողությունը, մտքերը ազատ արտահայտելու հմտությունը զարգացնել, որոնք սովորողներին դրդում են առաջադրել վարկածներ և նրանց մղում է հակասությունների քննարկմանը բանավեճի մեջ: Բանավեճն ընդհանրապես պետք է անցկացվի բարյացակամության և յուրաքանչյուրի նկատմամբ ուշադրության մթնոլորտում: Նույնիսկ սխալի դեպքում չպետք է բարձրաձայն դիտողություն անել: Այդ դեպքում լուռ մոտենում էմ մուտքագրող-բանավիճող սովորողին և ուղղում քերականական սխալը:

Բանավեճի ամփոփումը՝

Ամփոփումը կատարվում է բաց դասի միջոցով պատմելով և մեկնաբանելով, թե ինչ է տեղի ունեցել և ինչ պատճառով՝ արտահայտելով սեփական կարծիքն ու գնահատականը: Այս փուլում զարգացնում էմ բանավոր խոսքը:

Նախագծային աշխատանքի բուն ընթացքը

Մեթոդը կիրառելու նպատակով Ամասիայի միջնակարգ դպրոցի 11-րդ դասարանում իրականացրեցի նախագծային փորձարարական աշխատանք անգլերեն առարկայից հետևյալ թեմայով "Introducing the USA" Անգլերեն 11-րդ դասարանի դասագիրք, հեղինակ՝ Ս.Բաղդասարյան, Ս. Գյուրջայանց: Աշխատանքն իրականացվեց ամբողջ գլուխն ուսումնասիրելուց հետո, որի ընտացքում քննարկվել է ԱՄՆ-ի աշխարհագրական դիրքը, նահանգներն ու դրանց առանձնահատկությունները, տնտեսությունը, դատական համակարգն ու խոշոր քաղաքները, տոներն ու ավանդույթները: Դասարանը բաժանվեց 2 խմբի: Խմբերից մեկը ներկայացնում էր Հայաստանը, մյուսը՝ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները: Սույն թեմաններում առկա խնդրահարուց իրավիճակները հնարավորություն ընձեռեցին դասապրոցեսին ստեղծել բանավեճի մթնոլորտ, հանդես գալ սեփական տեսակետներով, քննարկել դրանք տարբեր անկյուններից և, ունենալով քննարկման ենթարկված բազմակարծություն, առաջադրել որոշակի լուծումներ և գալ եզրահանգման՝ զարգացնելով քննադատական մտածողությունը: Նախագծային աշխատանքին ներկա էին դասարանի բոլոր աշակերտները՝ թվով 10: Աշակերտներն ունեին առաջադիմության և զարգացվածության տարբեր մակարդակներ: Յուրաքանչյուր թիմ ներկայացրեց իր երկիրը բազմակողմանիորեն: Աշխարհագրության ուսուցչի օգնությամբ ներկայացրեցին երկրների աշխարհագրական դիրքն ու դրանց առանձնահատկությունները, պատմության ուսուցչի օգնությամբ անրադարձել էին 2 երկրների անկախության քաղաքական և տնտեսական դրդապատճառներին, օրենսդրական համակարգին և դրա առանձնահատկություններին, խոսեցին տոներից և ավանդույթներից: Դե իսկ ես, որպես այս ամենի համակարգող, օգնեցի ներկայացնել այս ամենն անգլերենով: Ուշագրավ և արդիական էին հատկապես ամփոփման փուլում հնչած հարցերը, որոնք առաջացել էին վերջին 3 տարիների ընթացքում Հայաստանում տեղի ունեցող աշխարհա-քաղաքական իրադարձությունների ֆոնին: Նշեցին անգլերենը՝ որպես միջազգային լեզու սովորելու անհրաժեշտությունը, բայց չմոռացան, որ ԱՄՆ-ը լինելով ՆԱՏՕ-ի անդամ զենք է մատակարարել Ադրբեջանին, որն էլ օգտագործվել է մեր դեմ: Հարց.

1. Ինչու պետք է սովորենք <թշնամու> լեզուն:

2. Ինչու է 246-ամյա ԱՄՆ-ում գործող դատական համակարգը հիմնված ժողովրդավարության վրա և պաշտպանում է առաջին հերթին ժողովրդի շահերը, իսկ Հայաստանում, որ դեռ 13-րդ դարում առաջնորդվում էր Մխիթար Գոշի դատաստանագրքով, ժողովրդի շահերը հաշվի չեն առնում:

3. Ինչու ԱՄՆ-ի սահմանադրությունը, որ համարվում է աշխարհում ամենափոքրը, ընդունման օրվանից փոփոխության է ենթարկվել ընդամենը 27 անգամ, իսկ Հայաստանում նույնքան փոփոխություն են մտցնում գրեթե ամեն օր:

4. Ինչպես է , որ Միացյալ Նահանգները ուղղակի կամ անուղղակի կերպով պատերազմի մեջ է աշխարհի շատ պետությունների հետ , բայց իր տարածքում արկեր չեն պայթում: Իսկ Հայաստանն, ինչպես միշտ, այսօր էլ պատերազմի թատերաբեմ է նման պետությունների համար:

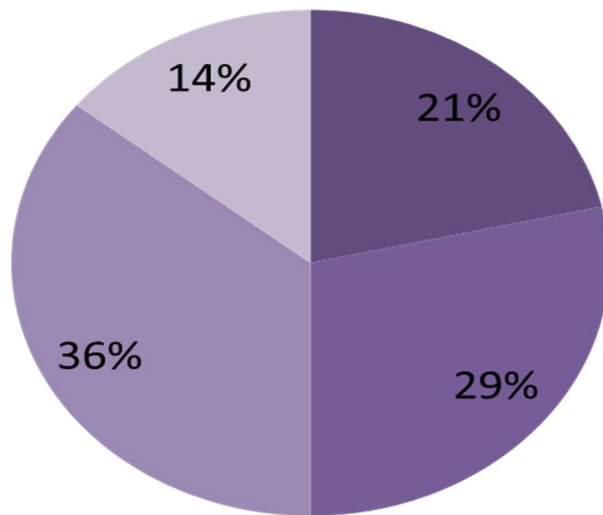
Վերջին հնչեցրած հարցերը դարձան բանավեճի քննարկման բուն առիթ: Բանավեճին աստիճանաբար միացան նաև ուսուցիչներ և արտահայտեցին իրենց տեսակետները՝ հիմնավորելով պատմական փաստերի վրա: Ստեղծված իրավիճակում, երբ առկա էր առողջ քննադատական մթնոլորտ, խմբերը եկան ընդհանուր եզրահանգման, որ

1. Պարտավոր են սովորել <թշնամու> լեզուն և դա օգտագործել նաև որպես զենք:
2. Չկան կատարյալ օրենքներ և որ օրենքի կատարելությունը յուրաքանչյուրիս ձեռքերում է:
3. Հայաստանը գտնվում է գերտերությունների քաղաքական , տնտեսական և սոցիալական շահերի բախման կետում:

Խմբերի միջև ծավալվեց անկաշկանդ բանավեճ, որն էլ իր հերթին նպաստում էր քննադատական մտածողության զարգացմանը:

2-3 աշակերտի վերլուծելու կարողությունները թույլ էին: Մյուս աշակերտներն ազատ արտահայտում էին իրենց տեսակետները, ցանկացած կարծիք ընդունելի էր, վիճելի պատասխանները հիմնավորվում էին և հնչեցվում հակափաստարկներ: Վերջնարդյունքում երկու թիմերն էլ ներկայացրեցին իրենց պաստառները՝ համեմված անզլերենով: Այսպիսով 1-րդ հետազոտության արդյունքների վերլուծության հիման վրա, ստացվեց հետևյալ դիագրամը:

- սկիզբ
- ընթացք
- իմբային
- պասիվ

Արդյունքում

Պահպանվեցին Բավեճի ընթացքում սկզբունքային մոտեցումները

1. Բոլոր մասնակիցները հավասար էին
2. Յուրաքանչյուր մասնակից իրավունք ունեցավ իր կարծիքը ներկայացնել ցանկացած հարցի վերաբերյալ
3. Աշխատանքի մեջ ներգրավվեցին բոլորը
4. Ոչ մի աշակերտ չի քննադատվում

Խրախուսվեցին այն աշակերտները, որոնք ազատ և անկաշկանդ էին մտածում:
Գնահատվեցին բոլոր աշակերտները: Գնահատականները հիմնավորվեցին:

Եզրակացություն

Հետազոտությունը թույլ է տալիս հանգել հետևյալ եզրակացության, որ ուսուցման ինտերակտիվ մեթոդը նպաստում է ոչ միայն ուսման արդյունավետության բարձրացմանը, այլև զարգացնում է քննադատական մտածողությունը, գիտելիքները դարձնում է կիրառելի և նպաստում ինքնուրույն գիտելիքներ ձեռք բերելու կարողությունների ձևավորմանն ու հարստացմանը:

Բանավեճ մեթոդի շնորհիվ աշակերտները՝

— Կարողանում են կատարել ուսումնական ստեղծագործական աշխատանք:

— Կարողանում են գտնել իրենց ստացած գիտելիքների և իրենց անձնական կենսափորձի միջև եղած փոխադարձ կապը, որպեսզի գիտելիքը գործնական կիրառություն գտնի:

— Դառնում են քննող, դատողություններ և վերլուծություններ կատարող, առաջադրում են խնդրի վերաբերյալ լուծումներ: Դասարանում գլխավոր դերակատարողը դառնում է աշակերտը, գերակայում է աշակերտակենտրոն ուսուցումը:

— Աշակերտները կարողանում են որոշել, թե զանազան տեղեկություններն ինչպես են առնչվում միմյանց հետ:

— Կարողանում են նոր տվյալները, նոր գաղափարները տեղադրել իրենց ունեցած գիտելիքների համակարգում:

— Կարողանում են քննադատաբար, ստեղծագործաբար և արդյունավետ կերպով իմաստավորել ցանկացած տեղեկություն: Այսպիսով՝

1. Հասարակական բուռն զարգացումները, ժամանակակից կրթական բարեփոխումները կյանքի են կոչել նոր՝ տնտեսական, գիտական, մշակութային և այլ պահանջներ, որոնք էլ պայմանավորել են մանկավարժական գործընթացի արմատական փոփոխությունները՝ ուսուցիչ աշակերտ հարաբերությունների վերանայում, դասավանդման նոր մեթոդների և ձևերի, մանկավարժական նոր տեխնոլոգիաների որոնում ու կիրառում և այլն: Ժամանակակից ուսուցման գործընթացում կրթության հիմնախնդիրների շարքում իր կարևոր տեղն ունի սովորողների քննադատական մտածողության ձևավորումն ու զարգացումը, որն այսօր դիտարկվում է որպես հասարակական պահանջ և կրթության արդի խնդիր:

2. Տեսական և փորձարարական աշխատանքների արդյունքում պարզ դարձավ, որ ինտերակտիվ Բանավեճ մեթոդը կարող է արդյունավետ կերպով կիրառվել ժամանակակից ավագ դպրոցի ուսուցման գործընթացում որպես քննադատական մտածողությունը զարգացնող միջոց:

3. Նախագծային աշխատանքի շրջանակներում եկանք այն եզրահանգման, որ ժողովրդավարական ուսուցման շրջանակներում կարևորվում են անձի կրթական քաղաքականությունն վարելու իրավունքները և հնարավորությունները՝ միաժամանակ սահմանափակելով դրանց ընտրությունը: Դրա շնորհիվ դասավանդողին թույլատրվում և պարտադրվում է կիրառել ուսումնական այնպիսի ծրագրեր և մեթոդներ, որոնք նպաստում են ժողովրդավարական բանավեճի համար մտավոր և հուզական նախադրյալների առաջացմանը՝ դասավանդողի մոտ, միևնույն ժամանակ հնարավորություն է տալիս աշակերտներին ճանաչելու իրենց ընդհանուր շահերը և վերանայելու որոշակի հետաքրքրություններ՝ այլոց շահերը հասկանալու համար:

4. Եկանք նաև այն եզրահանգման, որ չկան անթերի օրենքներ, կան միայն դրանք անթերի իրականացնողներ: Եվ ես ուզում եմ լիահույս լինել, որ այս պատանիներից յուրաքանչյուրի ապագա գործունեության հիմնաքըն արդար և ժողովրդավար որոշումներն են լինելու:

5. Նախագծային աշխատանքի արդյունքները վկայում են, որ Բանավեճ մեթոդը կարող է արդյունավետ կիրառվել ավագ դպրոցում և նպաստել դպրոցականների քննադատական մտածողության ձևավորմանն ու զարգացմանը՝ մանկավարժական հետևյալ պայմանների դեպքում, բարենպաստ և զարգացնող կրթական միջավայրի ապահովում, սովորողների տարիքային և անհատական առանձնահատկությունների հաշվառում, ուսուցման գործընթացի միջոցների, մեթոդների, ընթացակարգի ճիշտ ընտրություն, ուսումնական գործունեության բազմազան տեսակների կիրառում, ուսման դրական ու ներքին դրդապատճառների ձևավորում, դասարանում դրական հոգեբանական մթնոլորտի ապահովում, ուսուցչի մասնագիտական պատրաստվածության առկայություն: Ավագ դպրոցում քննադատական մտածողության տեխնոլոգիայի մեթոդների ընտրությունն անմիջականորեն կապված են ուսուցանվող նյութի բովանդակության, բարդության և ծավալի հետ:

Նախագծային աշխատանքների արդյունքները փաստում են, որ Բանավեճի մեթոդը նպաստում է ոչ միայն սովորողների քննադատական ձևավորմանն ու զարգացմանը, այլ նաև <Հանրակրթության պետական չափորոշիչ>-ի մյուս բաղադրիչների՝ գիտելիքների համակարգի, հաղորդակցական, համագործակցային,

ստեղծագործական, ինքնուրույն գործունեության կարողությունների ու հմտությունների և սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորմանը:

Գրականության ցանկ

- 1□ Գիտամեթոդական հանդես նախաշավիղ 2. 2001, 2. 2006, 5-6. 2004
- 2□ Խաչատրյան Ս. Գ. , Ուսուցման ժամանակակից մեթոդների կիրառումը տարրական դասարաններում, Գ. 2006.
- 3□ Քննադատական մտածողության տեսության զարգացումը կրտսեր դպրոցում, Ծրագրեր և կյուբեր, Երևան-2002
- 4□ Անափիոսյան, Քննադատական մտածողությունն ձևավորող կրթությունը որպես կանխակալ մտածողության արդյունքում ծագած հակասությունների կարգավորման գրավական, Ուսումնասիրությունն ԲՀԻ Օժանդակության հիմնադրամի ծրագրերի շրջանակներում, 2012, 63 էջ:
- 5□ Ն. Վարդումյան, Ա. Սարգսյան, Լ. Սրուցենկո, Ռ. Պետրոսյան, Գ. Հարությունյան, Ն. Մարկոսյան, Ֆ. Երիցյան, Գ. Սիմոնյան, Ի. Եղիկյան, Նոր մոտեցումներ ուսուցիչների պատրաստման գործընթացին, Գործիմաց մոտեցում, Տեսություն և պրակտիկա, ձեռնարկ ուսուցիչների պատրաստման համար, ԱՅՌԵԶՍ, Եր., 2004, - 196 էջ:
- 6□ Հետազոտության արդյունքներ և քաղաքականության առաջ արկներ . Կալիֆորնիա, Կալիֆորնիայի ուսուցչի հավատարմագրման հանձնաժողով, Սակրամենտո , Կալիֆորնիա, մարտ 1997թ.: Հիմնական հեղինակներ՝ Ռիչարդ Փոլ , Լինդա Էլդեր և Թեդ Բարթ:
7. Հարությունյան Գ .Ն ., «Քննադատական մտածողության տեխնոլոգիան ուղղված մանկավարժական գործընթացի արդյունավետության բարձրացմանը», «Մանկավարժություն», /Գիտամեթոդական վերլուծական ամսագիր/, N6, 2012թ., էջ 28-33
8. Գիտամեթոդական հանդես < Օտար լեզուները Հայաստանում>2015,
Աննա Պետրոսյան
- 9□ <http://boon.am/arevik-serob/>